

УДК 070/338.484(477.74)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2024.30.318420>

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЕКОТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ: НА МЕЖІ НАУКИ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

Аліна Задорожня,

канд. політ. наук,

доцент кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій
факультету журналістики, реклами та видавничої справи

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

e-mail: alizador@onu.edu.ua

ORCID iD: 0009-0000-7420-7029

Стаття присвячена розвитку екотуризму, як чинника гармонізації людини й природи в межах Одеської області. Розглянуто особливості популяризації даного напрямку туристичної сфери на інтернет-платформах, зокрема через вебсторінки природно-заповідних територій національного рівня: «Дунайського біосферного заповідника», національних природних парків «Куяльницький», «Нижньодністровський» та «Тузловські лимани».

В матеріалі розкрито сутність та потенціал досліджуваної території щодо перспектив розвитку даного туристичного напрямку. В межах дослідження виокремлено основні компоненти надання інформації через всесвітню мережу для встановлення комунікаційних зв'язків за формулою «природоохоронний об'єкт — вебсайт — турист». На основі ретельного аналізу сайтів схарактеризовано важливі рубрики, інформацію просвітницького змісту, історичного напрямку, сучасний стан туристичних маршрутів, а також фотоконтент. Доведено, що робота більшості об'єктів продовжується та вдосконалюється попри виклики сьогодення, пов'язані із повномасштабним вторгненням. Водночас розглянуто певні обмеження та перепони, які стоять на заваді розвитку туристичної складової.

Ключові слова: екологічний туризм, воєнний стан, Одеська область.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми та її зв'язок із науковими й практичними завданнями.

У мирний час Одеський регіон завжди приваблював відвідувачів природною спадщиною з розлогими степами, заповідниками, розташованими на березі лиманів та чорноморському узбережжі. Екотуристичний напрямок тут тісно переплітається з сільським, зеленим, а також із зоотуризмом, проте ситуація суттєво змінилася після повномасштабного вторгнення з боку російської держави. Через загрозу мін та повітряних атак море стало майже недоступним, відчув страждання увесь тварин-

кий світ. У поле зору науковців все частіше почали потрапляти морські мешканці, здебільшого дельфіни, а також птахи, які були вимушені змінити міграційні шляхи. У зв'язку з військовими діями туристичний розвиток регіону відійшов на задній план. Водночас саме природний світ здатен відновити сили людини та стати чи не єдиним місцем гармонії й натхнення у цей нелегкий час. Даною публікацією спробуємо проаналізувати наповнення та пропозиції інтернет-проектів природно-заповідного фонду Одеського регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загальна експертна думка щодо розвитку екотуризму Одещини дозволяє визначити основні напрямки екотуризму через його презентацію на інтернет-платформах та з'ясувати рівень його популяризації у загальному й окремо на теренах Одещини. Реалізувати задумане вдалося завдяки дослідженням таких експертів, як: О.Гаматій, О.Дмитрук, В.Довгоп'ят, І.Пономаренко, Т.Пилипко, Ю.Радзіховська, а також М.Нoney.

Ознайомлення із діяльністю фахівців природничих, ландшафтних парків, через сторінки офіційних сайтів, допомогло з'ясувати рівень доступності населення до інформації про такі екокації, як «Дунайський біосферний заповідник» і національні природні парки.

Мета дослідження передбачає визначення рівня популяризації екотуризму в Одеському регіоні на прикладі інтернет-проектів заповідних територій. Звідси перед автором постає низка наступних завдань:

- з'ясувати напрями розвитку екологічного туризму в регіоні;
- дослідити рівень популяризації туризму на internet-сторінках природоохоронного направлення;
- визначити перспективи відновлення природоохоронного комплексу Одещини з урахуванням сучасних умов.

До об'єкта віднесемо інтернет-проекти природних та природоохоронних місць Одещини, до предмета — стан та перспективи розвитку екотуризму у регіоні в умовах війни.

Під час дослідження обрано метод контент-аналізу, що дозволило визначити стан популяризації екотуризму Одеського регіону, представленого на офіційних вебсторінках природоохоронних територій. При цьому довелося звертатися до загальнонаукових методів дослідження, серед яких слід виокремити методи спостереження, порівняння та узагальнення інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під час аналізу, однією з гіпотез дослідження було те, що сучасним методом розповсюдження інформації про туристичні локації є глобальна телекомунікаційна мережа (розглядаємо вебсторінки). Для початку звернемося до визначення терміну «екотуризм». Це відносно нове поняття в туристичній діяльності, яке підкреслює

«неврегульованість відносин у системі “суспільство-природа”, або в туристичній інтерпретації — “туризм-екологія”» [1]. Прагнення людини до спілкування з природою породило такі близькі поняття, як «м'який туризм» (з м'яким дотиком до природи) та «зелений туризм».

Узагальнюючи низку дефініцій, приходимо до висновку, що екотуризмом є розважально-пізнавальною подорожжю до локацій природного середовища, яка передбачає мінімальне втручання людини у довкілля та здатна впливати на добробут автотонів. *«Багато бачать у ньому панацею для країн, що розвиваються — джерело чистого розвитку, яке може принести багатство сільським громадам, водночас допомагаючи зберегти незаймане довкілля. Але чи виправдала реальність обіцянку?»* — це питання піднімала співзасновниця і почесний директор Центру відповідальних подорожей (CREST), вчена з Університету Дар-ес-Салама (Танзанія) Марта Хані у книзі «Екотуризм і сталий розвиток», де представлено огляд проєктів в індустрії екотуризму у світі, зокрема у Латинській Америці та Африці. Розкриваючи підводні камені екотуризму, авторка досліджує те, *«як політична ситуація, права людини та управління природними ресурсами впливають на рішення про подорожі»* [13].

Під час вивчення питання встановлено, що на площі у 153 тис. гектарів природно-заповідний фонд Одеської області налічує понад 120 природних комплексів та об'єктів [10]. На перший погляд, наявність таких місць дозволяє оцінити туристичний потенціал регіону, розглядаючи нові чи удосконалюючи вже знайомі маршрути. До таких віднесемо природоохоронні території, заповідні зони, серед яких національні парки, заповідники, заказники й урочища.

Тож, до заповідників відносять «Дунайський біосферний заповідник», до національних природних парків — «Куяльницький», «Нижньодністровський», «Тузовські лимани». До переліку ландшафтних парків регіонального значення входять новостворений парк «Буджацькі степи», «Ізмаїльські острови», «Тилігульський парк», а до заповідних урочищ — «Байтали», «Дністровські плавні», «Кішевська Дача (Кішево)», «Чабанка», до загальнозоологічних заказників — «Острів Зміїний», «Петрівський», до ландшафтних — «Савранський ліс», «Тарутинський степ», до лісних — «Сосновий ліс», а до орнітологічних — «Коса Стрілка» [9].

За SWOT-аналізом (ефективний інструмент бізнес-планування) сильними сторонами туристичного потенціалу Одеської області, до якого відносять екологічний та близькі за напрямками зелений, сільський, етнотуризм, вважаються рекреаційні та бальнеологічні ресурси, привабливий імідж обласного центру, кількість пляжів на узбережжі, історична, культурна спадщина та інші атракції. Водночас до перешкод їх розвитку належать недостатній благоустрій територій, незадовільний стан автодоріг, низький рівень турсервісу і слабка координація роботи профільних установ з надання турпослуг.

В основі будь-яких відносин (людина — природа, мандрівник — дестинація чи туроператор — турист) лежить комунікація. Вона своєю чергою передбачає обмін

інформацією та полягає в умінні знайти шлях до власної цільової аудиторії: «Заданими Worldwide Independent Network, 27% населення планети (1,8 млрд. осіб) охоплено соціальними мережами. Відповідно до даних TNS, український користувач Інтернету в середньому проводить у мережі близько 27 годин на місяць, а Інтернетом користуються 16 млн. українців» [7]. З одного боку, «всесвітня мережа має подібний механізм, властивий дії натовпу, і тому неправильно скерована інформація може бути реалізована в некеровані ніким структури», — з іншого, як зазначає вчена з Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Ю. Радзіховська: «Інтернет дає сприятливе середовище для того, щоб грамотно створене повідомлення поширювалося самостійно і не вимагало значних матеріальних затрат на його підтримку. Інформація — це те, що виходить» [11]. В період бурхливого розвитку інформаційних технологій, глобальної комп'ютерної мережі інтернет, розквіт туристичної сфери став неможливим без ведення інтернет-сторінок, імплементації діяльності у соцмережі. Наочна та доступна з різних місць інформація про дестинацію, завдяки інформаційним технологіям, забезпечує наступне: «інтеграцію та зв'язок зі спільнотою; покращання якості послуг; передачу великого обсягу інформації; збільшення швидкості діяльності; можливість враховувати потреби кожного та ефективний зворотній зв'язок» [8].

Основними загальнонауковими принципами екологічного туризму професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олександр Дмитрук виокремлює діалектичний, системний, історичний та пізнавальний: «Діалектичний — дозволяє обґрунтувати взаємодію різноманітних факторів та чинників екологічного туризму, як причинно-наслідкові відносини та зв'язки, що відображають реальну дійсність; системний — передбачає розгляд екологічного туризму як системи, що має певну структуру, взаємозв'язки і відносини різних елементів; історичний — екологічний туризм розуміється, як напрямок рекреаційної діяльності, що розвивається в конкретних історичних умовах; пізнавальний — пізнавальна функція екологічного туризму пов'язана з теорією пізнання, що є загальною методологічною базою для багатьох наук» [2].

Спробуємо проаналізувати інформацію на офіційних вебсторінках екологічних об'єктів Одеської області загальнонаціонального рівня, опираючись на запропоновані принципи та спостереження. Звернемо увагу на доступність, функціональність сайтів та вихід у соцмережі. Розпочнемо з Дунайського біосферного заповідника, який представлено українською, англійською мовами та містить російськомовне текстове наповнення. Наявність карт, фото, відеоконтенту, загальної інформації, даних про рослинний та тваринний світ уможливорює структурне сприйняття природного об'єкта. Рубрика «Історія» розкриває шлях розвитку території від зоологічного заказника в дельті Дунаю до Дунайського біосферного заповідника як частини світової мережі біосферних заповідників у складі білатерального румунсько-українського біосферного резервату «Дельта Дунаю». Таким чином одна із найбільших дельт

світу стала майже повністю заповідною. Стрічка новин дозволяє спостерігати динаміку розвитку заповідної зони. Останнє повідомлення стосується участі заступника директора з наукової роботи та орнітолога цієї природоохоронної території Максима Яковлева у міжнародному фотоконкурсі «Вікі любить Землю»: *«У 2024 році Україна посіла друге місце за кількістю завантажених фотографій серед 57 країн-учасниць, представивши 6437 світлин заповідних об'єктів. Серед призових робіт були й фотографії Максима, зроблені на території Дунайського біосферного заповідника, ландшафтного заказника «Тарутинський степ» та національного природного парку «Тузлівські лимани» [3].* Просвітницької цінності додають «Корисні посилання» на Червону та Зелену книги України й особисті історії дослідників в рубриці «Наші публікації». Зацікавленість з боку мандрівників можуть привернути здебільшого журналістські матеріали, адже у рубриці «Преса про нас». Спостерігається різноманітний, яскравий контент. Зворотний зв'язок вказує на наявність телефонів та E-mail. Загалом сайт розрахований на дослідників та носить пізнавальний характер. Чимало корисної інформації про досліджувані об'єкти Одеського регіону варто також шукати на сторінках проєкту «Сезон 2024. Знайди свою програму» від Природно-заповідного фонду України [12].

Наступний — природний парк «Куяльницький» національного значення. Його було створено напередодні повномасштабного вторгнення — 1 січня 2022 р. на території Березівського й Одеського районів Одещини. Як пише електронне видання «Теза Одещини», він так і не почав працювати: *«...так і не утворили адміністрацію, не визначено керівника і де-юре Національний природний парк не працює» [4].* У зв'язку з цим, дослідити інтернет-версію діяльності парку не є можливим. Водночас проєкт «Сезон 2024» розкриває важливі деталі про його історично-культурну цінність, що може зацікавити відвідувачів: *«Перші поселення в районі Куяльницького лиману датуються початком I тисячоліття до нашої ери, а в околицях виявлено скіфські кургани та залишки грецького поселення III-IV століть до нашої ери» [12].*

Головна вебсторінка НПП «Нижньодністровський» одразу привертає увагу читача невеликим текстом з ознаками художнього стилю про мальовничу природу, багату флору та фауну місцевості. На цій же сторінці презентовано основні характеристики парку, задіяні елементи графічного інтерфейсу. Розділ «Інфоцентр» повідомляє про те, як дістатися НПП (автомобілем, автобусом, потягом, човном чи літаком). Зазначено контакти й правила поведіння відвідувача у парку. Сторінка «Увага» зазначає про можливу безпеку, деталізує вимоги до відвідувачів з метою збереження природи та підказує наступне для туриста: *«Які місця можна відвідувати мандрівникам», «Місця де можна розпалювати багаття?», «Куди подіти сміття?», «Правила поведінки у випадку зустрічі з тваринами» [6].* Уся ця інформація супроводжується високоякісними фотографіями. «Карта» не лише вказує деталі розташування, у той же час пропонує до розгляду природні, історико-культурні об'єкти та рекреаційні місця (для відпочинку). Відгуки відвідувачів не трапляються, проте є про-

позиція залишити власний коментар. Останні новини стосуються подій квітня (для природоохоронців і екоактивістів) та датовані 22 червня 2023 р. Наявна інформація про цілющі властивості парку та про організацію походів для військових, ветеранів, родин загиблих і волонтерів. Серед напрямків діяльності адміністрації зазначено не лише дослідницьку, моніторингову, охоронну функції об'єкта, а й «екологічне просвітництво населення» та «розвиток пізнавального туризму» [6]. У відповідь на питання «Чим займатися?», на вибір користувача пропонуються «Походи», «Веломандрії», «Сплави», «Риболовля», «Спостереження за птахами», «Плавання», «Кемпінги» та «Екостежки». Завдяки ретельно продуманим підходам з боку розробників сайту, інформація про НПП дозволяє цілісно сприймати природничий об'єкт в усьому його різноманітті. Поміж іншого, пропонується вихід у Fakebook, Instagram.

Не менш сучасним та насиченим виглядає дизайн сайту НПП «Тузлівські лимани». На домашній сторінці окрім хедера, загальних характеристик про парк йдеться про порятунок диких тварин. Наявна інформація для волонтерів. Особливо пізнавальною для туристів є детальна пропозиція маршрутів, таких як: туристичні маршрути «Від "0 км" до Сільпром», «Тузлівська Амазонія» й екологічна стежка «Від фазана до пелікана». Тут же вказані рекреаційні зони та правила поведінки в НПП. На відміну від попередніх еколокацій, тут чітко зазначається, що під час воєнного стану «*території Парку обмежені для відвідування*» [5]. Історія створення об'єкту, в основі якого лежить система лиманів Шагани-Алібей-Бурнас (частина Рамсарських угідь України), розпочалася з 1996 року. Її можна почитати, перейшовши до розділу «Про парк». Тут же представлена інформація про адміністрацію «Лиманів». Сторінка під назвою «Діяльність» здебільшого розрахована на дослідницько-просвітницьку роботу, пропонуючи до розгляду науковий, освітній, рекреаційний та охоронний напрямки. Відвідувачам відкриваються основні локації із маршрутами, зупинками та зонуванням. Найбільше привертає увагу ретельно підібраний фотоконтент. Попри початок повномасштабної війни, колонка новин велася до 25 жовтня 2022. Остання заявлена інформація — поради як стати екоагентом. Для зручності отримання інформації діють посилання на соціальні мережі «Fakebook», «LinkedIn» та онлайн-банк «X.com». Слід зазначити, що представлена інформація є більш повною та визначає взаємодію різноманітних факторів і чинників екотуризму. Сайт нацпарку дозволяє уявити усі сфери діяльності співробітників, зокрема науковців та відшукати місце для розвитку туризму.

Висновки та перспективи дослідження.

Можна дійти висновку, що наразі цей напрямок відпочинку частково «на паузі». Незважаючи на це вебсторінки парків та заповідних зон продовжують наповнюватися корисною інформацією як для науковців, так і для мандрівників. Попри обмеження щодо відвідування об'єктів під час війни, тут регулярно ведеться дослідницька робота. Завдяки діяльності в інтернет-мережі, населення отримує уявлення про поточну ситуацію, можливості та заборони, а також про мешканців природних

комплексів. Виключенням є хіба що НПП «Куяльницький», офіційно створений напередодні повномасштабної війни.

Якщо розробка вебсайту «Дунайського біосферного заповідника» розрахована здебільшого на експертну спільноту та вказує на науково-дослідницьку роботу, то ресурси й графічна естетичність сторінок НПП «Нижньодністровський» і «Тузловські лимани» є особливо привабливими для широкого кола відвідувачів. Одразу помітна якісна скомпонованість графічних і художніх елементів: зрозумілі зображення дозволяють швидко зорієнтуватися в структурі сайтів та побачити розміри парків, кількісні характеристики флори та фауни; доступна навігація — перейти у потрібний розділ (чи то у рубрику про походи, чи то до публікацій); логіка формування сторінок, яка відповідає за поєднання всіх елементів, не викликає дисонанс. Усе разом створює комфортну взаємодію з потенційним туристом-користувачем.

Події майже трьох останніх років продемонстрували здатність українців динамічно розвиватися та впроваджувати найсміливіші проекти заради збереження природного середовища. Присутність об'єктів в інтернет-просторі хоч і є пасивною в умовах воєнного стану (помітно активнішою є залученість до соціальних мереж), однак дозволяє припустити зростаючу динаміку туристичної складової розвитку сайтів у поствоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бейдик О. О., Ліщинська О. М. Російсько-український тлумачний словник термінів з медичної географії. Київ: РВЦ «Київський університет», 1997. С. 110.
2. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2004. 192 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=229540> (дата звернення: 15.09.2024).
3. Дунайський біосферний заповідник. *Національна академія наук України*. URL: https://www.dbr.org.ua/search/label/home_ua (дата звернення: 21.10.2024).
4. На Одещині так і не запрацював парк «Куяльницький» створений два роки тому. *Теза Одещини*. 12 грудня 2023. URL: <https://www.thesis.od.ua/2023/12/12/nadodshhyni-tak-i-ne-zapracuvav-park-kuyalnyczkuj-stvorenyj-dva-roky-tomu/> (дата звернення: 15.09.2024).
5. Національний природний парк «Тузлівські лимани». *Тузлівські лимани*. URL: <https://nnationalnaturepar.wixsite.com/tuzlovskilymany> (дата звернення: 12.10.2024).
6. Нижньодністровський національний природний парк. *Нижньодністровський*. URL: <http://nnpp.com.ua/> (дата звернення: 15.09.2024).
7. Паблік рілейшнз — ефективні комунікації в маркетингу. URL: http://stud.com.ua/48476/marketing/pablik_rileyshnz_efektivni_komunikatsiyi_marketingu (дата звернення: 15.09.2024).

8. Пономаренко Ігор, Довгоп'ят Віталій. Офіційний сайт як інструмент PR-діяльності компанії. *Актуальні проблеми економіки*. URL: https://eco-science.net/archive/2019/APE-11-2019/11.19_topic_Ponomarenko%20I.V.,%20Dovgopii%D0%B0t%20V.O.pdf (дата звернення: 15.09.2024).
9. Природно-заповідний фонд Одеської області. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Природно-заповідний_фонд_Одеської_області (дата звернення: 11.09.2024).
10. Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2017 — 2020 рр. (Додаток до рішення обласної ради від 23 грудня 2016 року № 285-VII). Оdesa 2016 р. URL: <https://oda.od.gov.ua/statics/pages/files/5a58d0f18f339.pdf> (дата звернення: 26.09.2024).
11. Радзіховська Ю. М. Функціонування PR-технологій та реклами в Інтернеті. *Економіка та управління підприємствами*. Вип. 12, 2017 URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/52.pdf (дата звернення: 30.09.2024).
12. Сезон 2024. Знайди свою програму. Природно-заповідний фонд України. <https://wownature.in.ua/> (дата звернення: 26.09.2024).
13. Review of the book Honey Martha «Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? (2008)». Internet archive. URL: <https://archive.org/details/ecotourismsustai0000hone> (accessed: 15.09.2024).

UDC 070/338.484(477.74)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2024.30.318420>

POPULARIZATION OF ECOTOURISM IN THE ODESA REGION: BETWEEN SCIENCE AND JOURNALISM

Alina Zadorozhnia,

PhD (Political Science), Associate Professor
at the Department of Journalism, Advertising and Media Communications
Faculty of Journalism, Advertising, and Publishing
Odesa I. I. Mechnikov National University,
e-mail: alizador@onu.edu.ua
ORCID iD: 0009-0000-7420-7029

The article is devoted to the development of ecotourism as a factor of harmonization of relationship between humanity and nature within the Odesa region. The features of popularization of this tourist sphere direction on Internet platforms are singled out, in

particular through the websites of the state-level nature reserves: "Danube Biosphere Reserve", National Natural Parks "Kuyalnytsky", "Lower Dnister" and "Tuzly Estuaries".

The study allows us to substantiate the interaction of various factors of ecological tourism, to consider this kind of tourism as a system that has a certain structure. The article identifies the main components of providing information through the world net to establish contact according to the formula "Nature conservation object — Website — Tourist" is singled out.

The material reveals the essence and potential of the studied territory. We confirm that the presence of national parks on the Internet makes information about the destinations available widely, provides feedback, and affects the improvement of the services quality, speed up the transfer of a lot of information. On the bases of a thorough analysis of the sites, detailed characteristics of the main headings, information of educational content, historical direction, current situation of tourist routes, as well as photo content have been done.

It is proven that the activities of the most territories is continues and is being improved, despite the current challenges related to full-scale invasion. At the same time, certain limitations and obstacles that hinder the development of the tourism are considered.

Key words: ecological tourism, martial law, Odesa region.

REFERENCES:

1. Beydyk, O. O.; Lishchyns'ka, O. M. (1997) Rosiys'ko-ukrayins'kyy tлумachnyy slovnyk terminiv z medychnoyi heohrafiyi [Russian-Ukrainian Explanatory Dictionary of Terms in Medical Geography]. P. 110 [in Ukrainian].
2. Dmytruk, O. Yu. (2004) Ekolohichnyy turyzm: suchasni kontseptsiyi menedzhmentu i marketynhu [Ecological Tourism: Modern Concepts of Management and Marketing] : navchal'nyy posibnyk. 192 s. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=229540> (accessed: 15.09.2024) [in Ukrainian].
3. Dunays'kyy biosfernnyy zapovidnyk (2024) [Danube Biosphere Reserve]. *Natsional'na akademiya nauk Ukrayiny*. URL: https://www.dbr.org.ua/search/label/home_ua (accessed: 21.10.2024) [in Ukrainian].
4. Na Odeshchyni tak i ne zapratsyuvav park «Kuyal'nyts'kyy» stvorenny dva roky tomu (2023) [The «Kuyalnytskyi» Park, created two years ago, has never been put into operation in the Odesa region]. *Teza Odeshchyny*. December 12. URL: <https://www.thesis.od.ua/2023/12/12/na-odeshchyni-tak-i-ne-zapraczyuvav-park-kuyalnyczkyj-stvorenj-dva-roky-tomu/> (accessed: 15.09.2024) [in Ukrainian].
5. Natsional'nyy pryrodnyy park «Tuzlivs'ki lymany» (2024) [National Nature Park «Tuzly Estuaries»]. *Tuzlivs'ki lymany*. URL: <https://nationalnaturepar.wixsite.com/tuzlovskilymany> (accessed: 12.10.2024) [in Ukrainian].

6. Nyzhn'odnistrovs'kyy natsional'nyy pryrodnyy park (2024) [Nizhnyodniestrovskiy National Nature Park]. *Nyzhn'odnistrovs'kyy*. URL: <http://nnpp.com.ua/> (accessed: 15/09/2024) [in Ukrainian].
7. Pablik rileyshnz — efektyvni komunikatsiyi v marketynhu (2024) [Public relations — effective communications in marketing]. URL: http://stud.com.ua/48476/marketing/pablik_rileyshnz_efektivni_komunikatsiyi_marketingu (accessed: 09/15/2024) [in Ukrainian].
8. Ponomarenko, Ihor; Dovhop'yat, Vitaliy (2019) Ofitsiyyny sayt yak instrument PR-diyal'nosti kompaniyi [Official website as a tool for company PR activities]. *Aktual'ni problemy ekonomiky*. URL: https://eco-science.net/archive/2019/APE-11-2019/11.19_topic_Ponomarenko%20I.V.,%20Dovgopi%D0%B0t%20V.O.pdf (accessed: 15/09/2024) [in Ukrainian].
9. Pryrodno-zapovidnyy fond Odes'koyi oblasti (2022) [Nature reserve fund of Odesa region]. *Wikipedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Pryrodno-zapovidny_fond_Odesskoy_oblasti (accessed: 11/09/2024) [in Ukrainian].
10. Prohrama rozvytku turyzmu ta kurortiv v Odes'kiy oblasti na 2017 — 2020 rr. (Dodatok do rishennya oblasnoyi rady vid 23 hrudnya 2016 roku № 285-VII) (2016) [Program for the development of tourism and resorts in the Odesa region for 2017–2020]. URL: <https://oda.od.gov.ua/statics/pages/files/5a58d0f18f339.pdf> (accessed: 26/09/2024) [in Ukrainian].
11. Radzikhovs'ka, YU. M. (2017) Funktsionuvannya PR-tekhnologiy ta reklamy v Interneti [Functioning of PR technologies and advertising on the Internet]. *Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy*. Vol. 12. 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/52.pdf (accessed: 30/09/2024) [in Ukrainian].
12. Sezon 2024. Znaydy svoyu prohramu. Pryrodno-zapovidnyy fond Ukrayiny (2008) [Season 2024. Find your program. Nature Reserve Fund of Ukraine]. URL: <https://wownature.in.ua/> (accessed: 26/09/2024) [in Ukrainian].
13. Review of the book Honey Martha «Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?» (2008). Internet archive. URL: <https://archive.org/details/ecotourismsustai0000hone> (accessed: 15/09/2024).